

GRZEGORZ KAMIL SZCZECINA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

grzszczecina@interia.pl

ORCID: 0000-0001-6866-6165

**WARTOŚĆ CIERPIENIA NARODU.
MSZA ŚW. ZA OJCZYZNĘ W KOŚCIELE
ŚW. STANISŁAWA KOSTKI W WARSZAWIE
– 27 LISTOPADA 1983 R.**

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2019.028>

Streszczenie

Nauczanie bł. ks. Jerzego Popiełuszki zawarte w kazaniach wygłoszonych w trakcie Mszy św. za Ojczyznę, które odprawiał w latach 1982–1984 w warszawskim kościele pw. św. Stanisława Kostki, koncentruje się wokół podstawowych wartości człowieka i społeczeństwa. Odnaczało się ono również nawiązaniami historycznymi i przesłaniem patriotycznym. Każde z comiesięcznych nabożeństw, na które do żoliborskiej świątyni przybywało tysiące wiernych, było poświęcone danemu zagadnieniu i przesłaniu. Wyjątkowa była liturgia z 27 listopada 1983 roku, którą sprawował błogosławiony. Była celebrowana w nawiązaniu do rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, obchodzonej w tym miesiącu. Msza św. za Ojczyznę, poprzedzona słowem miejscowego proboszcza na temat usuwania krzyży ze szkolnych ścian, co wówczas miało miejsce, była czasem modlitwy za udręczony i cierpiący Naród. Męczennik komunizmu w kazaniu wskazał na najważniejsze z tragicznych momentów dziejów państwa oraz na cierpienia rodaków. Wskazując na wartość, jaką jest cierpienie Narodu, które prowadzi ku wolności, akcentował wydarzenia z wówczas najnowszej historii Polski, począwszy od stłumienia strajków w Poznaniu w 1956 roku, aż po wprowadzenie stanu wojennego. Dopełnieniem liturgii była dekoracja plastyczna w prezbiterium oraz poezja recytowana na zakończenie Mszy św. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko, mówiąc o historii Polski oraz o trudnych doświadczeniach społeczeństwa, wskazywał, iż cierpienie jest drogą, wartością, która we właściwym czasie przyniesie pożądane skutki.

Słowa kluczowe: *Jerzy Popiełuszko; cierpienie; Naród; Msza św. za Ojczyznę; patriotyzm; historia Polski*

The Meaningfulness of the National Suffering:
the Holy Mass for the Homeland in Saint Stanislaus Kostka Church
in Warsaw on 27 November 1983

Summary

The teaching of Blessed Jerzy Popiełuszko present in his sermons given during the Masses for the Homeland between 1982 and 1984 in the Warsaw church of St Stanislaus Kostka concentrates on the basic moral and social values. Every monthly Mass was dedicated to a specific topic or message. The liturgy celebrated in November 1983 was special as it was around the time of the Polish Independence Day. The great priest and martyr preached about the pivotal moments of the national history pointing at the self-sacrifice as a path towards freedom. Fr Popiełuszko also made explicit references to the Poznań riots of 1956 and the martial law. The Eucharist was followed by a patriotic exhibition, recitation of poetry and Blessed Jerzy's historical discourse showing the suffering of the people as a meaningful sacrifice which would eventually bring the desired positive consequences.

Keywords: *Jerzy Popiełuszko; suffering; nation; Mass for the Homeland; patriotism; Polish history*

Na przestrzeni wieków w historii Kościoła w Polsce można wskazać szereg osób, którzy swym życiem i jednoznaczną postawą zaświadczyli o miłości do Boga i Narodu. Często oddawali oni życie w obronie wartości i rodaków. Wśród bohaterów ostatniego wieku należy wskazać na męczennika komunizmu – bł. ks. Jerzego Popiełuszkę¹.

¹ Alfons (ks. Jerzy) Popiełuszko (1947–1984). Pochodził z Okopów, par. Suchowola. Po ukończeniu szkoły średniej w 1965 r. wstąpił do warszawskiego seminarium duchownego. Podczas formacji ku kapłaństwu został powołany na okres dwóch lat do obowiązkowej wówczas służby wojskowej. Odbył ją w Bartoszycach, gdzie pomimo szykan i szyderstw ze strony wojskowych, odważnie odznaczał się przywiązaniem do Boga i Kościoła. Świeceni kapłańskie przyjął w 1972 r. Od roku 1980 r. był rezydentem przy parafii św. Stanisława Kostki w Warszawie na Żoliborzu. Po wprowadzeniu stanu wojennego (1981–1983) zaczął odprawiać Msze za Ojczyznę. Organizował pomoc dla rodzin internowanych robotników, których otaczał duszpasterską opieką. Po wielu szykanach i prześladowaniach został 19.10.1984 r. uprowadzony i zamordowany przez przedstawicieli Służby Bezpieczeństwa. Beatyfikowany 6.06.2010 r. Proces kanonizacyjny rozpoczął się 20.09.2014 r. w diecezji Crételi we Francji. Zob. M. Kindziuk, *Jerzy Popiełuszko. Biografia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2018; tenże, *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2010²; E. K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia błogosławionego*, Wydawnictwo Edipresse Polska, Warszawa 2017; E. K. Czaczkowska, T. Wiścicki, *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2009.

Jego postawa i działalność oraz śmierć jest charakterystycznym elementem w dziejach Ojczyzny, zwłaszcza lat osiemdziesiątych minionego wieku. Błogosławiony w kościele pw. św. Stanisława Kostki w Warszawie na Żoliborzu, w latach 1982–1984, odprawił słynne „Mszy świętych za Ojczyznę i tych, którzy dla Niej cierpią najbardziej”², podczas których głosił kazania broniąc podstawowych praw człowieka i społeczeństwa³. Warto podkreślić, iż okres w którym koncentrowała się główna część posługi ks. Popiełuszki, przypadał na czas stanu wojennego w Polsce, kiedy to solidarnościowa opozycja była marginalizowana, a podstawowe prawa człowieka i narodu były niszczone. Wtedy też warszawska świątynia i nabożeństwa patriotyczne w niej odprawiane, które gromadziły tysiące wiernych, były czasem publicznego wyznawania wiary, ale przede wszystkim refleksją nad ówczesną współczesnością, podejmowaną w duchu Ewangelii⁴.

Każde z kazań ks. Jerzego Popiełuszki było poświęcone innemu zagadnieniu i oscylowało wokół danych wydarzeń w kraju oraz cierpień, doświadczeń rodaków. Cechą wspólną był patriotyczny aspekt jego nauczania⁵. Warszawski kaznodzieja często odwoływał się do cierpienia zniewolonego Narodu, które określał krzyżem⁶. Wyjątkowym nabożeństwem, które w swym przesłaniu, a zwłaszcza w kazaniu,

² Taka była pełna nazwa comiesięcznych żoliborskich nabożeństw. Idea Mszy św. za Ojczyznę jest zakorzeniona w polskiej tradycji. Od czasów króla Władysława Jagiełły, kościelnym obyczajem stało się organizowanie Mszy św. i modlitw w intencjach politycznych (przed ważnymi bitwami). Papież Klemens XIII nakazał trzydniowe modły za Polskę w 1767 r., przed jej pierwszym rozbiorem. Podczas narodowych powstań i zaborów nastąpiło znacznie nasilenie nabożeństw „o pomyślność ojczyzny”. J. Sochoń, *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 125–126; J. Komar, *Warszawskie manifestacje patriotyczne 1860–1861*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1970, s. 189–194.

³ Msze św. za Ojczyznę zainicjował ks. T. Bogucki (1908–1987) w 1980 r. Jednak od lutego 1982 r. odprawiano je systematycznie w ostatnią niedzielę miesiąca. Wtedy także ks. Bogucki powierzył ks. Jerzemu Popiełuszce ich celebrowanie, wygłaszanie homilii oraz wszelkie przygotowania organizacyjne. Z. Malacki, *Świadek trudnych czasów*, w: *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984*, red. Z. Malacki, Wydawnictwo AKCES, Warszawa 2004, s. 6–7; A. Mularska, *Święty wśród nas. Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Wydawnictwo Rafael, Kraków 2015, s. 344–348.

⁴ *Wielcy Polacy. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę*, red. J. Dowgiałło-Tyszka, Wydawnictwo DeAgostini Polska, Warszawa 2007, s.16.

⁵ Zob. G. K. Szczecina, *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Nova Sandec, Nowy Sącz 2018, s. 122–139; A. Lewek, *Kaznodziejstwo patriotyczne ks. Jerzego Popiełuszki*, „Ateneum Kapłańskie” 143(2004) z. 3, s. 476–493.

⁶ Zob. J. Popiełuszko, *Homilia z 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 26–29; J. Popiełuszko, *Homilia z 31 października 1982 r.*, w: tamże, s. 54–58; tenże, *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, w: tamże, s. 68–75; tenże, *Homilia z 29 maja 1983 r.*, w: tamże, s. 100–105; tenże, *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, w: tamże, s. 164–171; tenże, *Homilia z 26 sierpnia 1984 r.*, w: tamże, s. 214–218.

nawiązywało i wyrażało doświadczenia polskiego społeczeństwa, była Msza św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 roku. Już we wprowadzeniu do liturgii przyszły męczennik odwołał się do doświadczeń rodaków oraz daniny życia Polaków, która była drogą do odzyskania niepodległości, gdyż nabożeństwo w ojczyźnianym przesłaniu nawiązywało do rocznicy wydarzeń z 11 listopada 1918 roku. Ks. Jerzy mówił: „dzisiaj (...) przywołujemy w pamięci wszystkich tych, którzy oddali swoje życie, walcząc o niepodległość (...), o wolność i sprawiedliwość społeczną, o godność pracy i osoby ludzkiej. Przywołujemy i ogarniamy modlitwą poległych na różnych frontach wojennych, zamęczonych w obozach hitlerowskich i łagrach sowieckich, zmarłych na zsyłkach i wygnaniach. Przywołujemy i ogarniamy modlitwą braci naszych, którzy zginęli z rąk współczesnych Kainów: żołnierzy podziemia i Armii Krajowej, robotników Wielkopolski, Wybrzeża oraz poległych w ostatnich latach dziwnej wojny władz z Narodem”⁷. Ks. Popiełuszko wyliczył i wskazał na ofiarę Polaków, którzy zginęli za Naród, co w kazaniu zostało wyrażone jako dziejowe cierpienie społeczeństwa. Należy również zaznaczyć, iż historia kraju była często przywoływana w żoliborskim nauczaniu ks. Jerzego jako naturalne źródło nadziei i świadectwa siły oraz przykład odradzania się Polaków nawet z najbardziej tragicznych chwil i wydarzeń dziejowych. Nie tylko służyła ona ks. Jerzemu jako pokrzepienie dla uciemżonych sytuacją społeczno-polityczną rodaków, ale też jako nauka, gdzie szukać przyczyn klęsk oraz i zwycięstw w życiu Narodu⁸. Dzieje Polski były zawsze przeniknięte duchem chrześcijańskim, promieniującym na wszystkie dziedziny życia, w których chrześcijański system wychowania oparty na Chrystusie i Ewangelii zdawał wiele razy dziejowy egzamin, i to w najtrudniejszych momentach⁹.

Błogosławiony odnosił doświadczenia Narodu do krzyża Jezusa Chrystusa nie tylko jako symbolu męki, ale przede wszystkim do zwycięstwa przez cierpienie. Dlatego też na zakończenie każdej Mszy św. za Ojczyznę ks. Jerzy oraz uczestnicy unosili krzyże w górę jako symbol i ciągłe odwoływanie się do Dekalogu i Ewangelii, której realizacja niesie prawdziwą wolność człowiekowi. Bardzo często krzyże umieszczano pomiędzy palcami ułożonymi w znak „V” (od łac. *victoria* – zwycięstwo), by pokazać, iż prawdziwe zwycięstwo i wolność osiąga się przez ofiarę¹⁰. Dlatego też na początku kazania z 27 listopada 1983 roku, ks. Jerzy

⁷ Tenże, *Wprowadzenie do Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r.*, w: tamże, s. 147.

⁸ „Naród nie dał się zniszczyć mimo rozbiorów, przegranych powstań i Sybiru, mimo wynarodowienia, rusyfikacji i Kulturkampf, bo miał mocno zapuszczone korzenie w poprzednich wiekach dziejów ojczystych. Nie dał się zniszczyć, bo żywił się historią i kulturą poprzednich wieków”. Tenże, *Homilia z 25 września 1983 r.*, w: tamże, s. 133; zob. również: G. K. Szczecina, *Aktualność przesłania moralnego*, dz. cyt., s. 130.

⁹ Zob. J. Popiełuszko, *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone*, dz. cyt., s. 173–180.

¹⁰ G. K. Szczecina, *Znak krzyża. Msza św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie – 26 września 1982 r.*, „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej” 27(2018) nr 3–4,

powiedział: „Śmierć Jezusa Chrystusa na krzyżu, wbrew założeniom tych, którzy na śmierć Go skazali, nie była klęską, ale zwycięstwem. Krew Chrystusa przelana na krzyżu stała się źródłem zbawienia”¹¹. Należy również podkreślić, iż liturgia nawiązywała do wydarzeń sprzed kilku dni, gdy w szkolnych klasach władza komunistyczna wymogła zdjęcie krzyży. Do tego wydarzenia przed rozpoczęciem nabożeństwa nawiązywał bezpośrednio miejscowy proboszcz, ks. Teofil Bogucki: „Trudno bowiem nam, Polakom, zrosniętym ponad 1000 lat z wiarą w Boga, pogodzić się z tym, co się dzieje na polskiej ziemi usianej krzyżami, znakami wiary świętej (...). W całej Polsce usuwa się krzyże ze szkół i miejsc pracy i gwałci się sumienia dzieci, młodzieży, nauczycieli, robotników. Gwałtem i przemocą chce się zmienić Polskę katolicką na Polskę ateistyczną”¹². Wydarzenia te były powodem wyrażających troskę o Naród¹³ modlitw przebłagalnych przed Mszą św. Wszystko zawierało się w doświadczeniu cierpienia społeczeństwa, poprzez rugowanie Boga oraz symboli religijnych z życia publicznego i prywatnego. Podważało to tożsamość narodową, dlatego tak istotne było kształtowanie patriotycznych postaw wśród wiernych.

Ks. Popiełuszko w kazaniach wielokrotnie wskazywał, że miłość do Ojczyzny jest nie tylko obowiązkiem obywatelskim, ale przede wszystkim chrześcijańskim. Wskazywał on na źródła tożsamości narodowej jako podstawę polskości i historii Polski. Dlatego też miał świadomość, umocnioną nauczaniem patriotycznych i kaznodziejskich wzorów: kard. Stefana Wyszyńskiego i Jana Pawła II, że Naród, który zachowuje swoje chrześcijańskie korzenie, przetrwa wszystkie cierpienia i zachowa życie pomimo wewnętrznego czy zewnętrznego zniewolenia¹⁴. Odnosząc się do dziedzictwa pokoleń, mówił: „Naród polski, od ponad tysiąca lat zjednoczony z Chrystusem i Jego nauką, zawsze był wierny Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie. Hasło: ‘Bóg i Ojczyzna’ było nierozzerwalnym elementem dziejów naszego narodu. Zawsze potrafił polski lud ofiarę życia i cierpienia łączyć z ofiarą Jezusa Chrystusa, aby dzięki temu zjednoczeniu nic nie zginęło, ale by staowało się odżywczą substancją dla przyszłych pokoleń. A wielkie były cierpienia polskiego narodu

s. 400–401; P. Raina, *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, cz. I, s. 44.

¹¹ J. Popiełuszko, *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone*, dz. cyt., s. 148.

¹² T. Bogucki, *Słowa przed Mszą św. za Ojczyznę*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 237.

¹³ J. Sochoń, dz. cyt., s. 130–131.

¹⁴ R. Tłuczek, *Wizja narodu polskiego w nauczaniu ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Tłuczek, Wydawnictwo Polihymnia, Lubin 2009, s. 169.

i wiele krwi przelano w jego dziejach¹⁵. Skupiając się na wartości cierpienia w dziejach Polski, błogosławiony wyliczał kolejne wydarzenia z historii Ojczyzny. Poczynając od czasów zaborów, powstań i zrywów narodowych, aż po okres II wojny światowej i powstania warszawskiego, ks. Jerzy ukazał wiernym los Narodu, który pomimo tak ciężkich doświadczeń, nigdy nie utracił nadziei i miłości do rodzimej ziemi. Co więcej losy te były sposobnością do jeszcze wydatniejszej patriotycznej postawy rodaków.

Wyliczając cierpienia Narodu, błogosławiony wskazywał również na doświadczenia powojennej Ojczyzny: „Cierpienia naszego narodu (...) nie skończyły się po latach gehenny, po obozach zagłady, po utracie milionów istnień ludzkich w obozach hitlerowskich i sowieckich. Naród zaczął odbudowywać ze zgliszcz wojennych dom ojczysty. Spoglądał z nadzieją, chociaż przez łzy, ku lepszej przyszłości. Przez łzy nie tylko dlatego, że przelał tyle krwi, że doznał ogromu cierpienia, ale przez łzy również dlatego, że Polska, która w tak wielkim stopniu przyczyniła się do zakończenia wojny, jako jedyna ze zwycięzców, utraciła jedną trzecią swoich ziem, do których zawsze pozostanie tęsknota. Wielką ofiarę cierpienia i krwi złożył nasz naród po II wojnie światowej. Tym większą, że była ona dopełniona rękami współczesnych Kainów, których ta sama matka, ziemia ojczysta, wykarmiła. Nie sposób wymieniać wszystkich powojennych cierpień¹⁶.”

Żoliborski kaznodzieja chcąc dobitnie ukazać trudną drogę do wolności Ojczyzny, przywołał walkę podziemia antykomunistycznego po 1945 roku, „gdy najlepszych synów (...) włączono po sądach, torturowano, zadrażano przesłuchaniami, skazywano na długie więzienia, a wielu na karę śmierci i często wyroki wykonywano¹⁷”. Ks. Popiełuszko wskazywał również na prześladowanie Kościoła katolickiego przez władzę PRL. Na przykładzie trzyletniego więzienia prymasa tysiąclecia, który pomimo przeciwności wytrwał w swoich ideałach wierności Bogu i Ojczyźnie, wlewał w serca słuchaczy nadzieję. Przykład ten posłużył kapelanowi „Solidarności” jako wzorzec prawdziwie patriotycznej postawy, która pomimo cierpienia przyczyniła się w drodze społeczeństwa ku wolności¹⁸. W dalszej części kazania kaznodzieja skupił się już szerzej na najnowszej wówczas historii Polski. By dobitnie zobrazować wartość cierpienia Narodu, przywołał strajki robotników w Poznaniu w 1956 roku oraz ich brutalne stłumienie: „Pozostały osierocone rodziny, były przesłuchania, bicia, więzienie. Za cenę tych cierpień i niewinnej krwi zostali zrehabilitowani najlepsi synowie Ojczyzny, wielu z nich, niestety, już po śmierci. Za cenę tego cierpienia powrócił na wolność Prymas

¹⁵ J. Popiełuszko, *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone*, dz. cyt., s. 148.

¹⁶ Tamże, s. 148–149.

¹⁷ Tamże, s. 149.

¹⁸ Zob. tamże.

Polski”¹⁹. Ks. Popiełuszko do ciężkich doświadczeń Narodu zaliczył również służbę wojskową kleryków, w której sam uczestniczył, szykanowanie studentów i usuwanie ich z uczelni, trudności, które stwarzała władza PRL w organizacji przez Kościół obchodów Millennium Chrztu Polski oraz doświadczenia strajków młodzieży z 1968 roku. Zbliżając się do czasów sobie współczesnych, przywoływał tragiczne wydarzenia grudnia 1970 roku na Wybrzeżu i niewinne ofiary. Odwoływał się również do wołania robotników z 1976 roku o godne warunki pracy, czy stanu wojennego wprowadzającego w społeczeństwo atmosferę grozy²⁰.

Na kanwie tych wszystkich bolesnych doświadczeń, ks. Popiełuszko zwrócił uwagę słuchaczy na wartość cierpienia Narodu, które w połączeniu z chrześcijańskimi wartościami „przynoszą owoce. Na bratniej krwi i bólu wyrasta nowych ludzi plemię, ludzi mądrzejszych o doświadczenia minionych lat. W sierpniu 1980 roku objawiła się dojrzałość ludzi zjednoczonych we wspólnym dążeniu do budowania Ojczyzny w miłości. ‘Solidarność’ pokazała, że naród zjednoczony z Bogiem i braćmi zdolny jest wiele dokonać”²¹.

Błogosławiony, mówiąc o współczesnych cierpieniach rodaków, wyliczał doświadczenia społeczeństwa od 13 grudnia 1981 roku, gdy wspominał m.in. zbrodnię zabójstwa Grzegorza Przemyka, śmierć górników z kopalni „Wujek”, robotników z Lubina, Nowej Huty; poniewieranie ludzkiej godności, więzionych bez wyroku, obozy internowanych. Do cierpień narodowych ks. Popiełuszko zaliczył również: „wyrzuconych z pracy i zatroskanych o byt materialny swoich rodzin”²², szykany religijne względem młodych i szkoły, gdzie przymuszano do zdejmowania krzyży ze ścian klas; zwalnianie nauczycieli, którzy „chcą młodzieży przekazać zdrowe zasady patriotyzmu”²³; spreparowane oszczerstwa medialne względem ludzi cieszących się społecznym szacunkiem, czy również poniżające ludzką godność kolejki przed sklepami, a także płatnych donosicieli służb²⁴.

Wyliczenie trudnych momentów w historii Polski i krzywd wyrządzonych przez władzę społeczeństwu, posłużyło ks. Jerzemu do ukazania, iż ból i cierpienie mogą być twórcze, mogą posłużyć rozwojowi oraz drodze społeczeństwa do wolności Ojczyzny. Miało to swoją wymowę zwłaszcza, iż liturgia nawiązywała do odzyskania niepodległości państwa po stu dwudziestu trzech latach niewoli. Jednak wszystko to dokonać się mogło wyłącznie, gdy społeczeństwo pamiętało o swoich korzeniach i chrześcijańskiej tożsamości. Dał temu wyraz błogosławiony, gdy mówił: „W ten listopadowy wieczór chcemy sobie mocno uświadomić, że takiego ogromu cierpienia narodu nie wolno nam zaprzepaścić, ale w pokornej i ufnej

¹⁹ Tamże, s. 150.

²⁰ Zob. tamże, s. 150–151.

²¹ Tamże, s. 151.

²² Tamże.

²³ Tamże, s. 152.

²⁴ Zob. tamże.

modlitwie składać Bogu w ofierze. Zbyt wielka jest danina krwi, bólu, łez i poniewierki złożona u stóp Chrystusa, by nie powróciła od Boga jako dar prawdziwej wolności, sprawiedliwości i miłości. By nie doprowadziła do zmartwychwstania Ojczyzny, jak to miało miejsce w roku 1918, gdy zdawało się, że jest to niemożliwe, aby trzy mocarstwa zaborcze naraz zostały pokonane. Po ludzku niemożliwe. Ale Bóg pokazał, że u Boga wszystko jest możliwe²⁵.

Słowa te wpisują się w posługę duszpasterską męczennika komunizmu oraz patriotyczny aspekt jego nauczania, które opierało się na dwóch podstawowych przesłankach: doczesnej i nadprzyrodzonej. W sferze wartości nadprzyrodzonych, jako uzasadnienie dla zaangażowania chrześcijańskiego na rzecz doczesnego dobra Ojczyzny, ks. Popiełuszko wskazywał przede wszystkim Jezusa Chrystusa, który chociaż był posłany do całego świata aby nieść Dobrą Nowinę dla wszystkich ludów i narodów, to jednak miał swoją ziemską Ojczyznę z jej dziejami, religią i kulturą²⁶.

Ks. Jerzy w kazaniu z listopada 1983 roku, wyliczając wady i słabości społeczeństwa, których pokonanie było ważnym elementem w drodze rozwoju osobowego Polaków, a co za tym idzie, w dążeniu do wolności, pytał wiernych: „Może jeszcze do skuteczności ofiarnego kielicha narodu potrzeba więcej naszego osobistego zaangażowania? Może jeszcze za mało naszych dobrowolnych wyrzeczeń, za mało czysto ludzkiej solidarności? Za mało odwagi do demaskowania zła, za mało troski o cierpiących, krzywdzonych i więzionych? Może ciągle za dużo w nas egoizmu, załęknięcia, za dużo pijaństwa, za dużo ludzi sprzedających, bez własnego zdania, chcących wygrywać własne interesy kosztem innych? Może ciągle jeszcze mało tych, którzy są wierni ideałom, za które bracia nasi przelewali własną krew?”²⁷. Zwrócenie uwagi na podstawowe wartości człowieka oraz społeczeństwa, a także zachowania rodaków, zawierało się w przesłaniu męczennika z 27 listopada 1983 roku, który nie tylko był obrońcą rodaków, wyrazicielem ich cierpień, ale również pragnął, by Polacy pomimo zniewolenia zewnętrznego, nie zapominali o formacji osobowej. Wskazywał, iż wady i słabości mogą być przyczyną klęski, stanu niewoli ducha oraz Ojczyzny, a także nie ukierunkowują myślenia oraz dążeń, których celem powinno być dobro wspólne, jedność i wolność. Czyni to nauczanie ks. Popiełuszki niezwykle aktualnym i ponadczasowym, gdyż zawsze należy zabiegać o wykorzenienie wad i obronę podstawowych wartości.

Kazanie Błogosławiony zwięździł odwołaniem do historycznego momentu odzyskania niepodległości Polski, jako wskazanie, iż wartość cierpienia narodowego przynosi owoce, jednak nie można zapominać o chrześcijańskich korzeniach i wierności ideałom. Ks. Jerzy mówił: „Listopad roku 1918 niech będzie zachętą

²⁵ Tamże, s. 152–153.

²⁶ Zob. tenże, *Homilia z 25 września 1983 r.*, w: tamże, s. 130–138.

²⁷ Tenże, *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, w: tamże, s. 153.

dla wszystkich, którzy dzisiaj są jeszcze zniechęceni, upadający na duchu i załęknieni. Niech będzie zachętą do pracy nad sobą i nad innymi, nad utwierdzeniem i pomnażaniem nadziei, że z każdej sytuacji Bóg jest zdolny wyprowadzić naród ku wolności, gdy lud jest wierny Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie, i gdy żyje wiarą, nadzieją, prawdą i solidarnością²⁸. W duchu doświadczenia cierpień Narodu była utrzymana również modlitwa wiernych w czasie Mszy św. za Ojczyznę. Modlono się m.in. za rodziny ukrywających się, skazanych, wyrzuconych z pracy, więzionych działaczy NSZZ „Solidarność” i Komitetu Obrony Robotników. Pamiętano o poległych za Ojczyznę na frontach II wojny światowej, zamordowanych w obozach i łagrach. Proszono, by cierpienia i niewinna śmierć robotników przyczyniły się do odnowy społeczeństwa oraz za polskie rodziny, by wychowywały dzieci w duchu miłości Boga, a także Ojczyzny²⁹.

Jak zawsze, patriotyczna oprawa liturgii została zwieńczona nie tylko śpiewem hymnów: *Nie rzucim, Chryste, świątyń Twych* oraz *Boże, coś Polskę*, ale również recytacją poezji w wykonaniu aktorów teatralnych, którzy co miesiąc dbali o poetycką oprawę nabożeństwa³⁰. Jej tematyka pokrywała się z motywem przewodnim Mszy św. za Ojczyznę. Przykładem jest wiersz Kazimierza Wierzyńskiego, pt. *Uklękło tysiące ludzi*, który, recytowany przez artystę, wyrażał dziejowy sens cierpień Polaków w słowach: „Modlimy się za porwanych,/Za umęczonych, za zmarłych/(...) I na odludziach Syberii/Na nowej ziemi, gdzie znikło/Siedem tysięcy więzionych/(...) Żołnierzy Wilna, Lwowa./Pojmanych w napaści od tyłu/(...) Żołnierzy w łagrach śmiertelnych,/Żołnierzy w bagnach zatrutych,/Żołnierzy w lodach kamiennych,/Żołnierzy bitych i skutych”³¹. Dopełnieniem przesłania Mszy św. za Ojczyznę była dekoracja plastyczna, która była umieszczona w prezbiterium żoliborskiej świątyni. W lewej części dekoracji zamieszczono dwie długie flagi Polski, które zostały ułożone w symbol „V” w nawiązaniu do gestu wykonywanego przez wiernych. Na rozpiętych flagach umieszczono daty sprzeciwów społecznych okresu po II wojnie światowej. Wszystkie te wydarzenia począwszy od 1956 roku aż do 1981 roku, były zawarte w kazaniu ks. Popiełuszki. W drugiej części prezbiterium na fioletowej tablicy wykonano białym kolorem duży krzyż, na którym znalazły się drewniane symbole śmierci Chrystusa ze szkolnych ścian, gdyż myśl komunistyczna stanowiła o szkole świeckiej, w której brak było odwołań religijnych. Owe krzyże były przywiezione przez młodzież

²⁸ Tamże, s. 153.

²⁹ *Modlitwa wiernych z Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r.*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona*, dz. cyt., s. 246–248.

³⁰ *Śpiew na ofiarowanie w czasie Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r.*, w: tamże, s. 248; *Śpiew na zakończenie Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r.*, w: tamże; zob. również: *Poezje i recytacje [Listopad 1983]*, w: tamże, s. 530–537.

³¹ *Poezje i recytacje [Listopad 1983]*, dz. cyt., s. 533.

danych placówek do żoliborskiej świątyni³². Wszystko to korespondowało nie tylko z przesłaniem liturgii, ale przede wszystkim z nauczaniem błogosławionego o sensie cierpienia Narodu, co zostało zobrazowane datami.

Podsumowując, należy zaznaczyć, iż kazanie ks. Jerzego Popiełuszki, wraz z przesłaniem oprawy artystycznej z Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 roku, skupione było wokół cierpienia Narodu i jego wartości w życiu społeczeństwa, zwłaszcza w trudnych doświadczeniach Polaków w latach osiemdziesiątych minionego wieku. Każde cierpienie przeżywane w duchu ofiary przynosi dobre owoce, również cierpienie narodowe łączone z ofiarą Jezusa Chrystusa. Jak zwracał uwagę warszawski kapłan, doświadczenia dziejowe społeczeństwa winny prowadzić do przemiany serc i społeczeństwa, czego efektem będzie upragniona wolność Ojczyzny. Męczennik komunizmu przywołując wydarzenia historyczne aż do sobie współczesnych, wskazywał, iż cierpienie jest drogą, wartością, która we właściwym czasie przyniesie pożądane skutki. Ponadczasowy wymiar nauczania bł. ks. Jerzego Popiełuszki zawiera się również w jego nauce o sensie cierpienia i obecności krzyża w życiu każdego człowieka oraz Narodu³³.

Bibliografia

Bogucki T., *Słowa przed Mszą św. za Ojczyznę*, w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 237.

Czackowska E. K., Wiścicki T., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2009.

Czackowska E. K., Wiścicki T., *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Wiara, nadzieja, miłość. Biografia błogosławionego*, Wydawnictwo Edipresse Polska, Warszawa 2017.

Kindziuk M., *Jerzy Popiełuszko. Biografia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2018.

Kindziuk M., *Świadek prawdy. Życie i śmierć księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo Święty Paweł, Częstochowa 2010.

Komar J., *Warszawskie manifestacje patriotyczne 1860–1861*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1970.

Lewek A., *Kaznodziejstwo patriotyczne ks. Jerzego Popiełuszki*, „Ateneum Kapłańskie” 143(2004) z. 3, s. 476–493.

³² P. Milcarek, *Jerzy Popiełuszko. Kapłan miłości*, Wydawnictwo Demart, Warszawa 2014, s. 187.

³³ G. K. Szczecina, *Znak krzyża. Msza św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie – 26 września 1982 r.*, dz. cyt., s. 405.

Malacki Z., *Świadek trudnych czasów*, w: *Ksiądz Jerzy Popiełuszko. Kazania 1982–1984*, red. Z. Malacki, tenże, Wydawnictwo AKCES, Warszawa 2004, s. 3–8.

Milcarek P., *Jerzy Popiełuszko. Kapłan miłości*, Wydawnictwo Demart, Warszawa 2014.

Modlitwa wiernych z Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r., w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 246–248.

Mularska A., *Święty wśród nas. Błogosławiony ksiądz Jerzy Popiełuszko*, Kraków 2015.

Poezje i recytacje [Listopad 1983], w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 530–537.

Popiełuszko J., *Homilia z 25 kwietnia 1982 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 26–29.

Popiełuszko J., *Homilia z 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 130–138.

Popiełuszko J., *Homilia z 25 września 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 133.

Popiełuszko J., *Homilia z 26 lutego 1984 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 173–180.

Popiełuszko J., *Homilia z 26 sierpnia 1984 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 214–218.

Popiełuszko J., *Homilia z 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 148–153.

Popiełuszko J., *Homilia z 29 maja 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 100–105.

Popiełuszko J., *Homilia z 29 stycznia 1984 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 164–171.

Popiełuszko J., *Homilia z 30 stycznia 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościołach św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 68–75.

Popiełuszko J., *Homilia z 31 października 1982 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 54–58.

Popiełuszko J., *Wprowadzenie do Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r.*, w: *Kazania 1982–1984 wygłoszone w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie. Bł. ks. Jerzy Popiełuszko*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2010, s. 147.

Raina P., *Ks. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę i Ojczyznę*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, cz. I.

Sochoń J., *Tama. Opowieść o życiu i męczeństwie księdza Jerzego Popiełuszki*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010.

Szczecina G. K., *Aktualność przesłania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Nova Sandec, Nowy Sącz 2018.

Szczecina G. K., *Znak krzyża. Msza św. za Ojczyznę w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie – 26 września 1982 r.*, „Zwiastowanie. Pismo Diecezji Rzeszowskiej” 27(2018) nr 3–4, s. 398–405.

Śpiew na ofiarowanie w czasie Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r., w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 248.

Śpiew na zakończenie Mszy św. za Ojczyznę 27 listopada 1983 r., w: *Ks. Jerzy Popiełuszko. Ofiara spełniona. Msze święte za Ojczyznę odprawiane w kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie w latach 1982–1984*, red. G. Bartoszewski, Wydawnictwo Sióstr Loretanek, Warszawa 2004, s. 248.

Thuczek R., *Wizja narodu polskiego w nauczaniu ks. Jerzego Popiełuszki*, w: *Nauczanie społeczne i męczeństwo ks. Jerzego Popiełuszki*, red. T. Guz, A. Niedużak, R. Thuczek, Wydawnictwo Polihymnia, Lubin 2009, s. 165–175.

Wielcy Polacy. Jerzy Popiełuszko. Męczennik za wiarę, red. J. Dowgiałło-Tyszka, Wydawnictwo DeAgostini Polska, Warszawa 2007.